

21. Ханик Л. Історія хорового товариства «Боян». – Львів, 1999.

Olexandra Nimylovytch

**CREATIVE PERSONALITY OF THE PRIEST M.KUMANOVSKIJ AND HIS
FOLKLOR COLLECTION «Z UST NARODU»**

This article features important stages of the creative activity by priest M.Kumanovskij (1846-1924) as a composer, conductor and folklore's collector. The attention is focused on his folklore collection «Z ust narodu» (1877).

Росіна Румар

**РОЛЬ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В МУЗИЧНОМУ ЖИТТІ
ПОДІЛЬСЬКОГО КРАЮ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)**

У статті розглядається роль діячів культури польського походження та їх особистий внесок у музичне та загальнокультурне життя Західного Поділля другої половини ХІХ– початку ХХ століття.

Територія Поділля – це унікальний в етнокультурному відношенні регіон, який увібрав у себе мистецькі надбання не тільки титульного народу, але й польського, російського, єврейського, молдавського, вірменського. Взаємовпливи етнічних культур на території краю відбувались неоднорідно. З одного боку, вони природно взаємодіяли і взаємопроникали одна в одну у мистецьких та просвітницьких формах діяльності, що часто було зумовлено економічною співпрацею. З іншого боку, кожна етнічна група намагалась зберегти неповторність, своєрідність духовних традицій, плекала свої звичаї.

Саме чисельність і активність польського населення на Поділлі в ХІХ ст., а також наявність спільного ворога для поляків і українців – російського самодержавства – спричинила такі тісні і плідні контакти в літературі та мистецтві на східних теренах України, і зокрема на Поділлі.

Не одне покоління українських істориків-краєзнавців досліджувало діяльність видатних діячів польського походження, які проживали на території Західного Поділля і присвятили свої надбання українській культурі та науці. У червні 1999 р. в м. Хмельницькому відбулася міжнародна конференція «Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки». Деякі матеріали цієї конференції, зокрема статті О.Пажимського [6], В.Прокопчука [7], А.Сваричевського [9], торкалися музичних сторінок життя поляків на території Західного Поділля. П.Я.Слободянюк у своїй книзі «Культура Хмельниччини» [10] присвятив частину матеріалу іноетнічним особливостям краю, де висвітлюється мистецька діяльність поляків. Деяка частина культурологічного матеріалу публікується в періодиці. Однак останнім часом бракує спеціальних музично-історичних розвідок, в яких би докладніше висвітлювалася роль польських музикантів-професіоналів і аматорів у розбудові української культури краю.

Мета статті – деталізувати відомі раніше, але недостатньо досліджені факти історичних витоків музичної культури, які пов'язані з діяльністю митців польського походження і дослідженням їх ролі в музичному житті Подільського краю, та надати цим фактам хронологічної послідовності.

Історія подільської культури сягає глибини віків. Вона позначена впливом різних іноетнічних культур, травмована нищівними війнами, національно-релігійним і шовіністично-ідеологічним гнітом, розмиванням традицій і звичаїв, забороною мови, нищенням інтелігенції, спустошенням храмів, руйнуванням національних пам'ятників і, врешті-решт, втратою ідеалів. Багато інформації стерлося з народної пам'яті, відійшло в небуття разом з історичними подіями та їх творцями.

Характеризуючи польський вплив на подільську культуру, треба мати на увазі те, що наприкінці ХVІІІ ст. на Поділлі поляки становили більшість правлячої державної, релігійної та господар-

ської верхівки. Зрозуміло, що політика колонізації подільських земель, засилля польської культури гальмувало розвиток автохтонної національної культури. Польські буржуазно-поміщицькі кола, ідеологи робили все, щоби виправдати, обґрунтувати право Польщі на подільські землі. Великодержавним польсько-католицьким цілям були підпорядковані всі сфери духовно-культурного впливу, особливо наука, література, культурно-мистецькі заклади, історія, географія, етнографія, мовознавство та ін.

Це призвело до того, що навіть частина українців стали називати себе поляками, прийняли католицьку віру, запроваджували польську мову, звичаї, побут, обрядовість.

Але було в україно-польських взаєминах чимало позитивного. Подоляни мали можливість пізнавати не лише польську, але й культивовану панами західноєвропейську культуру, музику, живопис, літературу, фольклор, що впроваджувалися зусиллями польських діячів культури і мистецтва, які в багатьох випадках мали більше можливостей отримати кращу освіту, ніж українці.

До того ж не вся польська інтелігенція сповідувала власну «вищість» і «обраність». Наприклад, такі діячі літератури і мистецтва, як Северин Гощинський, Богдан Залеський, Мар'ян Гославський, Константин Пжездецький, Антон Коціпінський, Михайло Завадський та інші критично ставилися до вищості та «правомірності» польського панування на Україні, натомість визнавали, високо оцінювали й пропагували фольклор та етнографію українського народу, його мову і культуру.

Спілкування етнічних культур на території краю відбувалося неоднорідно. З одного боку, вони весь час взаємодіяли і контактували у своїх мистецьких та просвітницьких формах діяльності, що часто були зумовлені економічною співпрацею. З іншого боку, кожна нація намагалась зберегти неповторність власних традицій, плекала свої звичаї. Як зазначає відома дослідниця культури галицького краю Л.Кияновська, «у духовному розвитку краю природно співіснували дві різноспрямовані тенденції художнього розвитку кожної з націй, проживаючих на території краю:

– доцентрова, як така, що була спрямована на ствердження неповторних, сутнісних сторін національної ментальності у професійному мистецтві, мала важливе громадсько-патріотичне значення, сприяла розвитку самосвідомості кожної з націй;

– відцентрова, в котрій природно об'єднувались і розмаїті впливи сусідніх культур, і нові загальноєвропейські стильові віяння, що тяжіла до подолання національної обмеженості і до синтезу культур, до трансформації нових художніх віянь.

Розвиток цих тенденцій відбувався доволі неоднорідно, адже в історії краю періоди бурхливого піднесення і значних художніх здобутків змінювались добою «провінціалізації», духовної стагнації і розчарування у колишніх ідеалах. По-різному взаємодіяли і провідні національні культури – в окремі десятиріччя вони майже не дотикались, в інші ж виявляли дивовижні співпадіння естетичних устремлень і певний «паралелізм» мистецьких здобутків, репрезентували тісну співпрацю діячів культури, які належали до різних національностей»[4, 15].

Таким чином, досліджуваний регіон виділяється серед своєрідних за культурними традиціями і багатих на мистецькі здобутки інших регіонів України самобутніми традиціями і сформувався особливим чином у результаті особливостей історичного розвитку. Знаходячись на перехресті між Сходом і Заходом, Поділля, як і Галичина та Буковина, акумулювало у своєму розвитку розмаїті національні та релігійні традиції, котрі часом перепліталися, синтезувалися між собою, іноді ж розвивалися в гострому протистоянні, утверджуючи власну неповторність та відрубність.

Симптоматичною може вважатися поява української школи в польській літературі XIX ст., саме в середовищі тих письменників-поляків, які жили на українських землях (Богдан Залеський, Северин Гощинський, Антоній Мальчевський). Подібний інтерес до української історії і пісенної спадщини можна помітити у творчості польських музикантів Поділля, проте вже дещо пізніше. Якщо романтична літературна «українська школа» в польській культурі найплідніше розвинулася в 20-х – 30-х рр. XIX ст., то музиканти-поляки, які зверталися до української тематики, творили в 50-х – 70-х рр. XIX ст.

Музичне життя в Україні в другій половині XIX ст. помітно змінюється. Воно збагачується новими формами, до нього поступово прилучаються демократичні верстви населення. Поряд з кон-

церами в салонах міської аристократії значного поширення набувають концерти інтелігенції (аматорів, композиторів, вчителів музики), а також зберігається заснована ще у XVIII ст. традиція музикування в садибах і маєтках, де нерідко на кошти власників утримуються оркестри та навіть театри.

Професіоналізація музичного життя на Поділлі й на Україні в цілому відбувається поступово і умовно поділяється на декілька етапів:

- впровадження сталих західноєвропейських традицій в культурне життя заможних подільських маєтків;
- відродження камерно-інструментального жанру в творчості «новоутвореної» плеяди композиторів, які пов'язані з Поділлям;
- становлення професійної музичної освіти на території Подільської губернії. Більшість поляків з дворянських родин мали чудові маєтки на території Поділля і були дещо «замкнені» від активного культурного життя Європи, тому саме їхні садиби стали осередком впровадження і відродження професійного культурного життя на першому етапі.

Одним із таких важливих осередків художньої та музичної культури Поділля було «гніздо» польських графів Пжездецьких, яке з 1744 р. існувало на Чорному острові (поблизу м. Хмельницького). Особливо відомим меценатом був Константин Пжездецький (1782-1856). При його маєтку утримувався оркестр, який був відомий далеко поза межами краю. Граф Пжездецький забезпечив справді професійний рівень музикантів, тому для керівництва оркестром був запрошений італійський диригент Луїджі Тоніні [2].

Іншим осередком культурного процвітання Подільського краю був замок Міхала Маковецького (с. Михайлівка поблизу Хмельницького). Тут були зібрані цінні речі декоративного й образотворчого мистецтва, а перлиною була бібліотека зі старовинними книгами. Відомо, що одне літо в Михайлівці провів письменник Генріх Сенкевич (1846-1916), пишучи свого «Пана Володійовського», користуючись архівами і бібліотекою маєтку.

Помітним явищем в Україні середини XIX ст. були благодійні концерти. Організовували їх переважно викладачі музики. У добродійних концертах брали участь аматори і професіонали, місцеві виконавці та гастролери.

Значною музичною подією в концертному житті України були виступи угорського композитора і піаніста Ф. Ліста в 1847 р. Після першого концерту в Києві він познайомився з княгинею Кароліною Івановською-Вітгенштейн (Сайн-Вітгенштейн), яку палко покохав. Ліст був гостем княгині в маєтку Воронківці (нині село Хмельницького району), власницею якого вона була. Відпочиваючи на подільській землі, композитор написав «Угорську рапсодію №2» та фортепіанні п'єси на тему українських народних пісень «Ой, не ходи, Грицю», «Віють вітри, віють буйні», які увійшли в цикл «Колоски Воронівецькі» [3, 267].

У цьому ж році він відвідав і вищезгадане «гніздо Пжездецьких». На честь видатного музиканта місцевий оркестр виконував увертюри Дж. Россіні, Г. Доницетті та інші твори західноєвропейських композиторів XIX ст.

На переломі XIX–XX ст. перебування видатних композиторів на Поділлі продовжується. Ще одним видатним композитором, який відвідав подільський край, був Ігор Стравінський. Його приїзд на Поділля залишив певний слід у творчості. За визнанням самого автора, на створення балету «Петрушка» його наштотували спогади про перебування на Поділлі.

Стравінський побував у краї двічі – у 1891 і 1892 рр. Він відпочивав влітку у матерінової сестри, яка володіла маєтком в с. Печеськи, що недалеко від Проскурова. Тоді композитор побував на знаменитих ярмарках у Ярмолинцях, від яких був у захопленні. «Яскраво розшите святкове вбрання селян, велика кількість різноманітних виробів сільських умільців, циркові вистави, і, особливо, змагання в танцях назавжди залишили у пам'яті хлопчика глибокий слід. Пізніше, працюючи над балетом «Петрушка», він використав епізоди з народного гуляння, ігор та забав подільського люду, а в танці кучерів і конюхів – подільський козачок і тропак» [1].

Ще одним осередком культурного життя Поділля був палац, побудований Пйотром Чечелем (1754-1843). Його онук – Якуб Чечель – у 1854 р. відкрив у садибі чи не найпершу в губернії сільсь-

ку музичну школу, де навчалися підлітки (10-17 років) гри на духових та смичкових інструментах. Для цього запросив відомого в Україні та Польщі диригента, скрипаля, композитора Родеріка Брауна, під керуванням якого ставилися балети, виконувалися симфонічні твори.

Імена багатьох діячів української, російської та польської культур залишили помітний слід в історії садиби та краю. Її відвідували наприкінці XIX – на початку XX ст. академіки, професори, композитори, музиканти-виконавці, студенти, лірники, бандуристи та місцева інтелігенція [5].

Гостями маєтку були знані на той час діячі мистецтва: російський композитор, скрипаль В.В.Безікірський (1835-1919), учениця А.Рубінштейна, польська піаністка Софія Познанська (1870-1947), професор Московської консерваторії скрипаль К.Кламрот.

З 50-х р. XIX ст. на Поділлі розпочинається новий етап розвитку професійного музичного мистецтва. У творчості українських композиторів відроджується камерно-інструментальний жанр, який після смерті Бортнянського практично відходить на другий план. Він пов'язаний саме з діяльністю подільських композиторів польського походження. Їхня творчість розвивалася на перехресті різних стильових тенденцій. З одного боку, можна помітити в ній вплив народнопісенної мелодики та прийомів інструментального музикування (здебільшого в танцювальних ритмах), а з другого – осмислення (переважно доволі вторинне) досягнень західноєвропейської та російської музики. Це позначилося на подальшому розвитку як жанрів, що виникли раніше (інструментальні обробки народних пісень, думки, шумки, варіації), так і відносно нових для української інструментальної культури жанрів (вальс, мазурка, ноктюрн, рапсодія, фантазія...).

Коротко окреслимо творчий доробок найвидатніших представників «подільської школи» польських музикантів, які органічно увійшли в українську культуру.

З них найстарший за віком Антон Гіацинтович Коціпінський (1816-1866) народився поблизу Кракова в місті Андрихові. У Львові він здобув музичну освіту і пізніше служив капельмейстером в австрійській армії, але військова служба не приваблювала його, і він, залишивши армію, віддався музичному мистецтву.

У 1848 р. Коціпінський прибув на Правобережну Україну і поселився в губернському місті Кам'янець-Подільському. Ставши на службу в музичний магазин Модеста Биховського, Антон Гіацинтович одночасно збирав українські народні пісні, займався етнографією та музичною справою, брав участь у громадському житті міста. На Поділлі Коціпінський розгорнув активну видавничу та педагогічну діяльність. У числі його найкращих учнів був, зокрема, Владислав Заремба.

На той час Коціпінський вже став відомим композитором і аранжувальником народних мелодій. Крім того, він займався виданням та розповсюдженням нотної літератури. Серед власних його «продукцій» знайдено чимало обробок як для голосу, так і для фортепіано, проте особливої уваги заслуговує той факт, що він упорядкував і видав у 1862 р. в Києві збірку «Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і Малоросії» та етнографічну розвідку «Ярмарок на Україні».

Коціпінський видав збірку пісень з музикою двома мовами – українською та латинською. На розгортці сторінок праворуч друкувався український текст з музикою, а ліворуч – латинський. Це давало можливість читати і співати українські пісні у будь-якій європейській країні.

Пропаганда народної пісні відіграла велику роль у суспільно-політичному русі другої половини XIX ст. Хоча Коціпінський був поляком і свідком відвертих націоналістичних виступів політичних консервативних кіл, він зберіг демократичні риси і обстоював інтереси вільного спілкування народів. У його творчості не знайдено навіть натяку на применшення цінності культури того чи іншого народу – він був далекий від цього. Коціпінський віддано служив благородній справі пропаганди пісенності українського народу і був одним із зачинателів збирання її скарбів.

Хоча перебування Коціпінського на Поділлі було недовгим, воно мало істотний вплив на фольклористичну та композиторську діяльність. Адже майже третина матеріалу, яка увійшла до збірки «Пісні, думки, шумки руського народу на Поділлі, Україні і Малоросії», була записана на Поділлі [9, 393].

Мода на домашнє музикування вимагала нової продукції для любителів музики. Все більшої популярності набувають українські пісні, здебільшого в перекладах для фортепіано або для голосу із

фортепіанним супроводом. Так, композитор Віктор Зентарський здійснив переклад творів із збірки «Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і Малоросії» А.Коціпінського для фортепіано.

Творчість подільських композиторів, наступників Коціпінського, Владислава Заремби і Михайла Завадського, зосереджена головним чином на жанрах фортепіанної і камерно-вокальної музики.

В.І.Заремба відомий як музикант, критик і педагог. Його творчість складається переважно з обробок народних пісень, які були популярні серед різноманітних верств населення – від аристократичних салонів до студентської молоді. Життєвий шлях Владислава Івановича Заремби (1833-1902) досліджений недостатньо (у біографії чимало прогалин). Відомо, що в 1846 р. сім'я композитора переїхала з м. Дунаївця (теперішньої Хмельницької області) до Кам'янця-Подільського, де Владислав здобув музичну освіту у братів Йосипа і Антона Коціпінських. У 1854 р. він працював органістом у костюлі при Кармелітському монастирі і одночасно вчив дітей гри на фортепіано.

За молодим Зарембою в Кам'янці-Подільському було встановлено поліцейський нагляд, що ускладнював його існування в місті та змусив в 1856 р. переїхати до Житомира, де і розпочалась активна музично-педагогічна, композиторська і виконавська діяльність. У 1896-1901 рр. Заремба очолював Воронезьке музичне училище, у Петербурзі диригував багатьма аматорськими хоровими колективами, був активним членом Російського музичного товариства.

У творчості В.Заремби набув інтенсивного розвитку український романс. Він став яскравим зразком сентименталізму в українській салонно-побутовій музичній культурі («Повій, вітре, на Україну», «Дивлюсь я на небо», «Сонце низенько, вечір близенько», «Віють вітри», «Ой, не ходи, Грицю»).

Композитор віддав належну увагу й поезії Т.Шевченка. У ній він знаходив близькі і зрозумілі з дитинства лірико-драматичні сюжети. Понад 30 творів до «Кобзаря» знайшли музичне прочитання В.Зарембою. Найбільш відомі – «Якби мені, мамо, намисто», «Утоптала стежечку», «Якби мені черевики». Окрасою репертуару багатьох виконавців були і залишаються його пісні «Де ти бродиш, моя доле» на слова С.Писаревського, «Ні, мамо, не можна нелюба любити» на слова С.Гребінки.

Крім обробок народних пісень, В.Заремба написав багато оригінальних творів салонного характеру, здебільшого полонезів. Йому належать два педагогічні збірники «Пісенник для наших дітей», та «Малий Падеревський», якими він розширив педагогічний репертуар, збагатив його легшими редакціями уривків з опери П.Чайковського «Пікова дама» та опер польських композиторів, а також фортепіанних творів Ф.Шопена і своїх власних.

Яскравим представником подільської музичної культури був Михайло Адамович Завадський (1828-1887), який народився в селі Михайлівці (теперішньої Хмельницької області). Він був композитором, виконавцем та педагогом. Працював учителем співу в Києві та Кам'янець-Подільському. Автор понад 500 творів. З його ім'ям в українській інструментальній музиці пов'язаний розвиток пісенно-танцювальних жанрів, зокрема таких, як думка, шумка, чабарашка. Композитор вперше в історії української фортепіанної музики звернувся до жанру рапсодії (Перша та Друга українські рапсодії). З оригінальних творів, присвячених українській тематиці, виділяються «Танці русалок», мальовнича п'єса «Привітання степу», незакінчена опера «Марія. Українська повість».

Довгий час музичне життя м. Кам'янця-Подільського залишалось на рівні домашнього та аматорського музикування, і лише з появою Тадея Діонісовича Ганицького завдяки його енергії та ініціативі вперше була створена міська музична школа (у селах при маєтках існували музичні школи, в яких отримували музичне виховання з метою музикування у панському оркестрі), почали організовуватися виступи професійних музикантів, регулярні концерти учнів. Саме з цього часу розпочинається третій етап – становлення професійної музичної освіти.

Т.Ганицький народився 22 серпня 1850 р. у сім'ї подільських поміщиків. Початкову освіту отримав у Кам'янець-Подільському та Одесі, а музичну – у Відні (клас скрипки у Я.Донта та у вищій музичній школі у Й.Іоахіма). У 1877 р. в Німеччині Ганицький дістав визнання скрипаля-

віртуоза, був викладачем по класу скрипки в Берлінській консерваторії, організовував музичні вечори камерної музики, виступав як музикант-критик. У 1894 р. продовжив критичну, наукову, педагогічну і композиторську діяльність у Варшаві, де видав низку наукових і педагогічних праць. Найбільш відомі роботи цього періоду – «Зародження і розвиток інструментальної та симфонічної музики», навчальний посібник «Щоденні вправи для скрипки» та «Концертна мазурка для скрипки».

У 1903 р. Ганицький оселився в Кам'янці-Подільському, де перш за все відкрив музичну школу. На початку в школі займалось 60 учнів. Одразу було створено оркестр, квартет та інші ансамблі. Діяльність новоствореної школи носила відверто демократичний характер. У січні 1904 р. було створено підготовчий клас для дітей із бідних сімей [11].

Першими, хто самовіддано служив музично-просвітницькій справі, були випускник Варшавської консерваторії А.Лозинський (теорія музики та фортепіано), випускник Московської консерваторії С.Булгакова (спів). Поступово школа Ганицького дістала загальне визнання і стала провідним центром музичного виховання у всьому подільському краю.

У «Подільському віснику» за 1908 р. відзначалося: «Місто наше вельми зобов'язане п.Ганицькому за насадження музики в нашому, не скажеш, щоб дуже музичному місті, і приємно бачити, що суспільство це оцінило» [8].

Сам Т.Ганицький виступав у концертах як соліст, ансамбліст та диригент. Завдяки високому рівню викладання в школі багато хто з її випускників був готовий для продовження навчання у провідних консерваторіях Росії та Європи. Маєстро та його оркестр увійшли до складу всеукраїнського товариства ім.М.Леонтовича.

Видатний мистецтвознавець, фольклорист, шевченкознавець, професор Кость Вітальович Широцький також був тісно пов'язаний з цим краєм. У 1906 р. він закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, а у 1918-1919 рр. працював професором Кам'янець-Подільського Українського університету.

К.Широцький досліджував мистецтво, культуру, історію, фольклор, звичаї та побут населення України і, зокрема, Поділля. Опублікував понад 140 праць, серед яких важливе наукове значення мають «Подольские колядки и щедрики» (1908), «Церковні стародруки» (1918) та ін. У творчості К.Широцького відображені традиції фольклорно-етнографічної школи Подільської духовної семінарії середини ХІХ – початку ХХ ст., які заклали М.Симашкевич, С.Руданський, А.Свидницький, М.Леонтович та ін. У 20 –70-і рр. ХХ ст. творча спадщина Костя Широцького була «забута» і тільки з кінця 80-х він зайняв гідне місце в українських наукових колах.

Отже, на Поділлі надзвичайно плідними були україно-польські стосунки в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Заможні польські родини, які мали на території краю великі маєтки, мали змогу утримувати раритетні бібліотечні видання, твори образотворчого мистецтва, невеликі приватні оркестри, до яких запрошували знаних на той час музикантів-керівників та приймали у себе видатних музикантів, зокрема таких, як Ференц Ліст. До цих осередків культури у свій час навідувалися діячі науки та мистецтва і «черпали з подільських джерел» натхнення для своєї творчості.

Подільський фольклор, як і подільські краєвиди, приваблювали не одного музиканта та поета. Високоосвічені музиканти польського походження, які мали можливість навчатись у престижних закладах України та за кордоном (А.Коціпінський, В.Заремба, М.Завадський, Т.Ганицький, К.Широцький), зробили великий внесок у фольклористичну, композиторську та музично-громадську діяльність на території краю.

Імена польських діячів, котрі немало зробили для розвитку українського музичного мистецтва, не забуті. Зокрема, обласна премія в галузі музичного мистецтва носить ім'я В.І.Заремби, а в галузі мистецтвознавства, фольклору та етнографії встановлена премія ім. К.В.Широцького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Житкевич А. Підказало Поділля: [Про перебування І. Стравінського на Поділлі] // Радянське Поділля. – 1972. – 25 червня.

2. Зінків І. Камерно-інструментальна музика // Історія української музики в шести томах /Ред. колегія М.Гордійчук, О.Костюк, Т.Булат та ін. – К.: Наук. Думка, 1989. – Т. 2. – С.291-293.
3. Івашук М. Ференц Ліст – гість Поділля // Культура Поділля: історія і сучасність: Матеріали другої науково-практичної конференції, присвяченої 500-річчю м.Хмельницького (27-29 серпня, 1993 року). – Хмельницький: Поділля, 1993. – С. 266-267.
4. Кияновська Л. Еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. – Тернопіль: Астон, 2000.
5. Мистецтво України: біографічний довідник. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1997.
6. Пажимський О. Палаццо-паркові ансамблі ХVІІІ-ХІХ століття – осередки культури Хмельниччини // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: Зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (23-24 червня 1999 р.). – Хмельницький: Поділля, 1999. – С. 423-438.
7. Прокопчук В. Владислав Заремба – український і польський композитор // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: Зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (23-24 червня 1999 р.). – Хмельницький: Поділля, 1999. – С. 562-563.
8. Рибалка І. Видатний музикант // Подільський вісник. – 1908. – 18 жовтня.
9. Сваричевський А. Музикознавець і фольклорист А.Г.Коціпінський // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: Зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (23-24 червня 1999 р.). – Хмельницький: Поділля, 1999. – С. 555-559.
10. Слободянюк П. Культура Хмельниччини. – Хмельницький: Поділля, 1995.
11. Чайковська І. Скрипаль, диригент і засновник: До 100-річчя музичної школи // Кам'янець-Подільський вісник. – 2002. – 19 квітня.

Rosina Rymar

THE STATESMAN'S OF CULTURE BY POLISH ORIGIN AND THEIR ROLL IN THE MUSICAL OF PODILLYA IN THE SECOND PART OF THE XIX AND THE FIRST PART OF THE XX CENTURIES

In the article consider the men of culture of Polish origin and their personal payment in the musical life and in the general culture life of the west Podillya the second part of the XIX and the first part of the XX century.

Уляна Молчко

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ВАСИЛЯ КОССАКА

Стаття присвячена життєвому та творчому шляху визначного оперного співака, режисера Василя Коссака. Особлива увага приділена висвітленню останніх років праці актора в «Театрі ім. М.Старицького» в Стрию.

Багато визначних діячів із Західного Поділля приклалися до того, щоб пробудити Стрийщину, підняти її до праці за розвиток української думки, звичаю, просвіти. Великий вплив на цей підгірський край мав виходець з Подільського краю, відомий адвокат, громадський і політичний діяч Євген Олесницький, а також родини Калиновських, Пасік, Левицьких. До цих знаних людей у бойківському регіоні належить театральна сім'я Василя Коссака.

У музикознавчій літературі, зокрема в «Енциклопедії Українознавства» [9], в «Малій Українській Музичній Енциклопедії» [10], в «Словнику співаків України» І.Лисенка [13], в біобібліографічному словнику «Діячі української музичної культури» П.Медведика [14], в біографічному довіднику «Мистецтво України» [11] знаходимо коротку інформацію про цього визначного співака та актора. Про його мистецьке родинне оточення описано в книзі П.Медведика «Катерина Рубчакова» [15]. У журналі «Театральне Мистецтво» К.Поліщук стисло подає біографічні відомості про митця. Окремі публікації в часописах початку ХХ століття висвітлюють його діяльність у тогочасному театральному житті Галичини. Режисерські здібності цього визначного діяча згадано в